

14. Međunarodni simpozijum pozorišnih kritičara i teatrologa

Glumac je mrtav, živeo glumac!

Organizator: Sterijino pozorje, Novi Sad

i

Međunarodna asocijacija pozorišnih kritičara (IATC)

Novi Sad, Srbija, 25–28. maj 2012.

Tradicionalni Međunarodni simpozijum pozorišnih kritičara i teatrologa održaće se 26. i 27. maja 2012. u Novom Sadu (Srbija), u okviru 57. Sterijinog pozorja, festivala nacionalne drame i pozorišta, a u saradnji sa Međunarodna asocijacija pozorišnih kritičara (IATC).

Predsedavajući: dr Ivan Medenica (Beograd), pomoćnik Generalnog sekretara IATC-a

Glumac je mrtav, živeo glumac!

U umetnički radikalnom pozorištu, od šezdesetih do danas, možemo primetiti da glumac često više ne podražava lik u kontekstu dramske fikcije. Ovde mislimo, između ostalog, na novo ritualno pozorište Ježija Grotovskog, američku pozorišnu avangardu (Šekner, Šuman, Living Theatre), rani teatar slika i zvukova Roberta Vilsona, savremeno pozorište nemačkog govornog područja (Martaler, Gebels, Kastorf, Rimini protokol...). Ovde je naglasak više stavljen na scensku prisutnost glumca, njegovo/njeno smrtno telo oslobođeno besmrtnog lika, snažnu interakciju s publikom kao jedinu suštinski važnu pozorišnu konstelaciju. Ova argumentacija može, u izvesnoj meri, da se referiše na pojam "preekspresivnosti" (Barba i Savareze) u smislu artikulacije scenske energije koja prethodi svakom ličnom ili kulturno kodifikovanom izvođačkom načinu.

Jedan od izvora ove tendencije je dekonstrukcija dramskog lika, proizašla iz filozofske sumnje u metafizički koncept subjekta, a koja se sprovodi tokom čitavog 20. veka u drami i pozorištu zasnovanom na njoj. "Smrt lika" (Elinor Fjuks) je proces koji započinje još krajem 19. veka razdvajanjem lika na nekoliko njegovih simboličkih manifestacija u Strindbergovim *dream-plays*, a završava se u savremenim komadima u kojima lik često nije uopšte više "lik" (u smislu reprezentacije psihološkog entiteta), već neizdiferencirana govorna platforma (pozicija, perspektiva...), iza koje može da se krije pojedinac ili grupa, muškarac ili žena, filozofska ideja ili psihološka realnost, ili nešto sasvim drugo – kao u "ne više dramskim pozorišnim komadima" (Gerta Pošman) Elfride Jelinek. Ova tendencija u savremenom pisanju za pozornicu može se dovesti u vezu s "postdramskim pozorištem" (Hans-Tis Leman) koje je snažno dovelo u pitanje scensku reprezentaciju dramske fikcije. Dramski i/ili drugi tekstovi ovde se koriste samo kao materijal za stvaranje integralne partiture predstave ("scenski tekst" – Ričard Šekner) u kojoj su svi elementi (svetlo, pokret, zvuk, koncept prostora...) podjednako značajni.

Pomeranje umetnosti glume od scenske reprezentacije fikcije ka "čistom" prisustvu i energetske razmeni s gledaocima jeste, dakle, jedna od opštih tendencija u savremenom, umetnički radikalnom pozorištu, bez obzira da li ono čuva neku vezu s tekstom ili ne. Ta tendencija u ovom pozorištu transparentno se ispoljava, ali ona je, kao što ubedljivo argumentuje Erika Fišer-Lihte, opšta odlika svakog pozorišta. Glumčeva akcija na sceni *neprekidno* oscilira, čak i u jednom

istom izvođenju, između označavajućih procedura i "čistog" ispoljavanja telesnog (fizičkog), reprezentacije i prisustva, "značiti" i "biti". Te oscilacije su, između ostalog, i rezultat gledaočeve percepcije i znanja: u jednom trenutku, glumčev pokret može da se doživi kao znak, u drugom kao spontanost ili izraz scenske energije. Teza funkcioniše u svim izvođačkim umetnostima, pa i u savremenom plesu, na primer, možemo pratiti oscilacije između tri nivoa tela: privatnog, profesionalnog i semantičkog.

Kao početnu pretpostavku za dalje razmatranje možemo uzeti ovu dijalektičku tezu Erike Fišer Lihte o dualnosti glumčeve pozicije između "prisustva" i "reprezentacije". Ako se složimo da je, dakle, nemoguće da glumac neprekidno bude posmatran u funkciji reprezentacije fikcije – i da se u većini radikalnih i inventivnih scenskih praksi od šezdestih (pa i ranije – Mejerholjd, na primer) ta funkcija planski dekonstruiše – kakve to onda izazove postavlja pred umetnost glume? Da li je glumac obučen u tehnici Stanislavskog ili njegovog tumača u SAD, Lija Strazberga, spreman da tu dualnost osvesti i njome se kreativno igra? Da li je glumčeva (ili plesačeva) samosvest u ovom pogledu uopšte neophodna? Da li nam u savremenom pozorištu više nije potreban glumac, već performer?

Poslednje pitanje je, čini se, ipak preoštro (ono bi zahtevalo i preformulaciju naslova simpozijuma u *Glumac je mrtav, živeo performer*), jer implicira da nam je u savremenom teatru potreban izvođač koji nije glumac. Ako se dosledno držimo pretpostavke o stalnim oscilacijama glumčeve pozicije između "prisustva" i "reprezentacije", onda nam još uvek treba glumac, ali drugačiji, samosvestan. Pošto je neprimereno da se ovde izvode zaključci, samo ćemo ponuditi glavna pitanja za diskusiju.

- da li je neophodna glumčeva/performerova svest o njegovoj graničnoj situaciji između "prisustva" i "reprezentacije (lika)", ili je dovoljno da tu svest stekne gledalac u percepciji predstave, a na osnovu rediteljevog koncepta glumačkog "stila"? da li glumac može i treba samo da se "iskoristi" za rediteljev koncept, koji se realizuje/potvrđuje tek u recepciji gledaoca?
- ako glumac/performer treba da osvesti svoju graničnu situaciju, kako se to postiže? da li ta samosvest treba da se razvije u prethodnoj glumčevoj edukaciji? da li su izvođačke tehnike Brehta, Mejerholjda, Grotovskog ili Barbe od bitnog značaja da bi se glumac odvojio od fokusiranja (*fiksacije*) na dramsku fikciju i lik s njegovom "psihologijom"?
- ako prethodni trening/edukacija nije od presudnog značaja za glumčevo osvešćivanje njegove granične situacije, da li se onda ta svest ostvaruje u samom procesu rada na predstavi? da li su radionice ili kontinuirani timski rad s istim rediteljem i saradnicima (koncept "trupe") važniji za ovaj proces od prethodne edukacije? da li je ovakav način rada moguć u sistemu repertoarskih pozorišta?
- da li pitanje osvešćivanja izvođačeve granične pozicije između prisustva i reprezentacije (ili između "spontanosti" i "tehnike") postoji i u drugim izvođačkim umetnostima? da li performer koji nije školovan za scenu (dolazi, recimo, iz vizuelnih umetnosti), ili izvođač u savremenom plesu lakše prihvataju i osvešćuju ovu situaciju? da li je ovo pitanje uopšte relevantno u izvođačkim tradicijama koje ne pripadaju zapadnoj kulturi? koja je pozicija, u ovom pogledu, "glumaca-eksperata" (Rimini protokoll) ili amatera u savremenoj scenskoj praksi?

- da li su ovi napori utopistički? da li je posezanje za konceptom dramskog lika i njegove psihologije glumčev "prirodni" poriv, koji ima saučesnika u "prirodnoj" sklonosti publike ka dramskoj fikciji, ka percepciji lika i drugih elemenata narativa? da li je, paradoksalno, jedina nužna konstelacija pozorišne situacije – odnos glumac-gledalac – ujedno i glavna prepreka "emancipaciji" teatra od scenske reprezentacije fikcije?

Pozivaju se zainteresovane kolege da pošalju rezime svog rada (do 500 reči) na engleskom, francuskom ili srpskom jeziku na adrese ivan.medenica@gmail.com i dusana.todorovic@pozorje.org.rs najkasnije do 1. marta 2012. Bilo bi poželjno da se kompletni tekstovi (do 5000 reči) na engleskom, francuskom ili srpskom jeziku pošalju najkasnije do 1. maja 2012. Radovi se tokom Simpozijuma neće čitati, nego će učesnicima biti dostupni unapred, na veb portalu Sterijinog pozorja (www.pozorje.org.rs) kao i u materijalu za Simpozijum. Od autora se očekuje da izlože samo glavne teze i zaključke svojih referata u trajanju od 15 minuta, kako bi ostalo više vremena za diskusiju. Učesnici će imati na raspolaganju tehničku opremu i podršku za Power Point i DVD prezentacije.

Simpozijum će se voditi na engleskom, francuskom i srpskom jeziku, uz simultani prevod.

Organizator snosi troškove boravka i ulaznica za sve predstave iz programa Festivala, kao i transfer od i do aerodroma na relaciji Beograd–Novi Sad–Beograd. Program Festivala biće dostupan na sajtu Sterijinog pozorja po objavljivanju selekcije (druga polovina marta 2012). Za učesnike iz Evrope biće obezbeđen smeštaj do tri noćenja (25. maj dolazak, 28. maj odlazak), a za učesnike van Evrope do pet noćenja.

Dr Ivan Medenica,
predsedavajući Simpozijuma

Dušana Todorović,
sekretar Simpozijuma